

ПРАВО ТА НЕПРАВО В КОНТЕКСТІ НЕРІВНОВАЖНОСТІ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Розглянуто проблему співвідношення права та неправу в контексті питання праворозуміння. Встановлено, що в межах правової дійсності спостерігається ситуація, за якої асиметрія права і неправу є необхідною умовою існування суспільного порядку. При цьому відмінність антиподів досить часто не очевидна. Наведене описано з позицій синергетичної картини світу. Синергетичний підхід використано як основу методології дослідження поряд із загальнонауковими методами, зокрема: аналогії, аналізу, синтезу. Вказано на існування певної загрози, зумовленої відкритим характером соціальної системи, коли нерівноважний стан може призвести до "народження" нового порядку, який може вплинути на зміни праворозуміння у відповідній спільноті, сформулювати новий формат асиметрії між правом та неправом. Констатовано, що в межах правової дійсності може спостерігатись явище суперпозиції юридичної норми, за якої вона опиняється в стані невизначеності аж до моменту, коли відбудеться визначення параметрів її існування.

Ключові слова: право, неправу, праворозуміння, правова асиметрія, суперпозиція.

ВСТУП. В умовах визнання плюралістичного характеру досліджуваної реальності саме філософія права виконує функцію конструювання спеціально-наукової картини світу правознавства, якою є сформульована концепція праворозуміння. Не випадково основним методологічним питанням філософсько-правових досліджень є виявлення дійсного змісту права, тобто формування загальних засад праворозуміння. Відповідь на запитання "що є право?" [6; с. 37] є основним завданням філософсько-правових досліджень. Процес пошуку загальних засад праворозуміння, розуміння причин його плюралістичності, притягує увагу дослідників до поняття-антагоніста, яке дозволяє, як висловився В. Бачинін: "Створити необхідний ціннісно-смісловий фон, що створюється протилежністю" [1; с. 14].

Таким чином, визначення змісту, співвідношення, взаємодії права зі своєю "протилежністю" – неправом є важливим для встановлення його дійсного змісту, поглиблення знання про загальні засади праворозуміння. Зазначене і становить **мету статті**. Дослідження співвідношення права і неправу в контексті нерівноважності правової реальності раніше не здійснювалися. **Об'єктом** дослідження є правова дійсність у своєму русі та розвитку, за яких виникає властивість її нерівноважності. **Предмет** дослідження визначено як співвідношення права та неправу в умовах нерівноважності правової дійсності. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні синергетичного підходу до аналізу правової дійсності, а також ряду загальнонаукових методів, зокрема: аналізу, синтезу та аналогії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. У пошуках "антиправа" проявляється багатомірність поняття "протагоніст" (право), яке обумовлює таку ж багатомірність свого антиподу та позначається такими поняттями, як "неправо", "негативне право", "тіньове право", "антиправо" тощо. Г.В.Ф. Гегель стверджував, що поява неправу відбувається тоді, коли мислення визнає себе вільним і відступає від загальновизнаного, винаходячи для себе дещо особливе. На цій підставі, фактично виходячи зі ступеня заперечення загальноприйнятих еталонів поведінки, ним виокремлюються декілька видів неправу, насамперед – це ненавмисне неправу. У такому випадку заперечується лише особливе в праві, за умови збереження загальної поваги до нього, тобто суб'єктивне сприйняття соціального актора, виходячи з його власних інтересів, особливостей світогляду, пра-

ворозуміння заперечує лише окремі аспекти загального порядку, не піддаючи сумніву його існування та загальну цінність. Обман, як другий різновид неправу, характеризується загальною неповагою до права, умисним викривленням його змісту, що спостерігається з боку суб'єкта, із метою реалізації власних інтересів. У такому випадку інший(і) учасник(и) відносин навмисно та цілеспрямовано "занурюються" у суб'єктивно прийнятну для них правову реальність, яка насправді викривлена, але сприймається ними як належна. Третій прояв неправу, за Г.В.Ф. Гегелем, – злочин, характеризується відсутністю будь-яких спроб дотримання видимості права для того, хто його вчиняє, так і для потерпілого від відповідного діяння. У такому випадку досягається максимальний рівень заперечення права.

Таким чином, за класичним підходом, який сформулював Г.В.Ф. Гегель, визначальною ознакою, яка дозволяє розрізнати право і неправу, є відповідність загальноприйнятих моделей поведінки, а мірою заперечення права – суб'єктивне ставлення до такого відступу.

Як вже було зазначено, основним питанням, яке постає при намаганні виокремити неправові явища з-поміж всіх інших явищ дійсності, є питання пошуку загальноприйнятого еталона, який власне і заперечується неправом. Зазвичай тип праворозуміння визначається як певна узагальнена ідеологізована модель правового феномена, що відображає суттєві ознаки певної множини конкретних правових уявлень та понять, які, у свою чергу, відповідають цій моделі як взірцю. Тобто саме в понятті праворозуміння втілюється певний образ дійсності (у цьому випадку права, як її частини), використовуваний у процесі пізнання юридичних явищ. На думку багатьох вчених-юристів, з якою ми погоджуємось, саме тип праворозуміння визначає парадигму юридичного пізнання, власний науково-правовий зміст, предмет та метод відповідного вчення про право.

Наукова картина світу є своєрідним пізнавальним образом, який спрощує та схематизує дійсність, виокремлює з незліченно різноманітного реального світу уявлення про всі суттєві зв'язки, пізнання яких становить основну ціль науки на її певному етапі розвитку, фіксуючи їх у вигляді системи наукових принципів. Наукова картина світу виступає особливою системоутворюючою ланкою в багатоманітності теоретичних та емпіричних знань, які утворюють ту або іншу дисципліну (галузь науки). Саме зв'язки картини світу зі всіма типами знань дозволяють

розглядати її як особливу форму їх систематизації. Тому саме у зв'язку з певним визначеним образом правової реальності може бути досягнута можливість пошуку її антиподу, тобто неправової реальності.

Використовуючи метод аналогії, варто звернутися до природничих наук. Наприклад, загальновідомо, що за визнанням сучасних природознавців, асиметрія речовини та антиречовини у Всесвіті (барионна асиметрія) є однією з найбільших невирішених задач сучасної фізики. При тому, що така асиметрія є необхідною умовою існування Всесвіту, оскільки за її відсутності відбувалася б взаємна анігіляція матерії та антиматерії.

У межах правової дійсності спостерігається схожа ситуація, за якої саме асиметрія права і неправа є необхідною умовою існування "Всесвіту" суспільного порядку. При цьому, продовжуючи аналогію із фізичними явищами, відмінність антиподів не очевидна. Якщо у випадку матерії та антиматерії такою ознакою є заряд відповідних елементів та антиелементів, то у випадку права і неправа такою ознакою може вважатися ставлення суб'єкта до існування та цінності загальноприйнятих еталонів поведінки. Утім, хоча такий підхід і вважається класичним, однак він не загальноприйнятний, оскільки суспільство, у якому існують дві системи еталонів, що однаковою мірою суперечать одна одній і визнаються як право, при цьому сповідаються кожною із двох половин її учасників з очевидністю, не здатне бути цілісним. А отже, для відокремлення права від неправа має існувати стан асиметрії, за якої одна система еталонів поведінки вирішально домінує над іншою. Наприклад, наявність особливої системи норм, якими послуговується "злочинний світ" може бути визнана неправом тією мірою, якою така система буде "програвати" системі еталонів "законоступного" суспільства.

Як зазначає П. Рабінович, описуючи причини різного сприйняття такого явища як "право", а також можливі шляхи формування уніфікованого праворозуміння: "Коли виникає небезпека для існування якогось суспільства (скажімо, унаслідок зовнішнього збройного нападу на нього з боку іншої держави) або ж загроза для життєдіяльності всього людства (напр., через руйнівні природні катаклізми чи істотне погіршення зовнішнього природного середовища на планеті), тоді можуть складатися умови задля формування єдиного, уніфікованого праворозуміння у відповідній спільноті" [5; с. 35].

Наведені судження можна інтерпретувати в синегетичному баченні, тоді суспільство представлено як нерівноважна система особливого типу, стійкість якої забезпечується опосередкуванням зовнішніх (із природним середовищем) і внутрішніх відносин. Саме нерівноважність як певна властивість системи в межах синегетичної парадигми визнається джерелом порядку [4; с. 7-8, 165]. Ця властивість притаманна будь-якій відкритій системі, якими, без сумніву, є співтовариства людей на будь-якому етапі свого розвитку.

Механізм виникнення порядку в межах синегетичної картини світу може бути представлений у такий спосіб: відкритість системи обумовлює неминучість її взаємодії з навколишнім середовищем, що проявляється у формі обміну речовиною, енергією й інформацією. У процесі такого обміну елементи системи, вбудовуючись в необхідні для існування потоки, методом "спроб та помилок" виробляють найбільш ефективні моделі взаємодії, що, зрештою, вказує на появу певної впорядкованої сукупності на макрорівні. Як стверджує один із засновників теорії самоорганізації Ілля Пригожин: "Для процесів самоорганізації найважливішим станом систем

є хаотична динаміка. Пов'язана з розбалансованістю, нестійкість руху дозволяє системі безупинно перевіряти власний простір станів, вибираючи деякі стани, створюючи тим самим інформацію і складність. Динамічна система в хаотичному стані – це свого роду сепаратор, що відкидає величезну більшість випадкових послідовностей і зберігає лише ті з них, які сумісні з динамічними законами даної системи" [4; с. 165]. Після закінчення процесу "вибору" форми організації система переходить у стабільну фазу свого існування – фазу, коли всі зв'язки налагоджені й процеси відбуваються згідно з виробленими моделями. Саме такі способи взаємодії дозволяють системі погоджувати свій стан із середовищем. Але очевидним є те, що стан зовнішнього середовища, яке також являє собою відкриту систему, піддається зовнішнім і внутрішнім впливам, не може бути постійним та незмінним. У випадку, якщо параметри обміну з будь-яких причин змінюються, виникає невідповідність форми організації систем, що обмінюються із середовищем, новим зовнішнім умовам.

Щодо суспільства, як уявляється, ця схема є вірною. Сказане загалом справедливо остільки, оскільки стійка нерівноважність – це такий стан системи, що вимагає безперервної протидії тиску середовища. Але рано чи пізно в існуванні нерівноважної системи настає фаза небезпечного зниження стійкості, коли через зміни зовнішніх або внутрішніх умов напрацьовані раніше моделі життєдіяльності, вразі продовження їх використання, можуть зруйнувати систему. Таку фазу зазвичай позначають терміном "криза", а термінологією синергетики – "точка біфуркації". Вирішенням кризи стає або катастрофічна фаза – руйнування системи, зміна середовища існування або вироблення якісно нових шаблонів (механізмів) життєдіяльності.

Чим далі відкритість системи віддаляє її від стану термодинамічної рівноваги (що визначається параметрами порядку, які регулюють обмінні процеси із середовищем), тим ближче ми підходимо до граничного значення ентропії, при якому відбуваються ефекти самоорганізації: раптова поява внутрішньої системної структурованості, що досягається появою дисипативних структур [2; с. 61]. У стані детермінованого хаосу народжуються певні набори зв'язків між окремими елементами системи, які дозволяють адаптуватися до викликів, що пред'являються зовнішнім середовищем. Між цими наборами-атракторами в системі, у якій постійно виникають і загасають флуктуації, нові варіанти побудови зв'язків між окремими елементами, відбувається випадковий "відбір", який проходять ті структури, що відповідають викликам навколишнього середовища, – так зване "випадіння на атрактор". Результатом такого відбору є ускладнення системи і поширення на неї або певний режим когерентних зв'язків, що існував як один із наборів під час перебування системи у стані детермінованого хаосу: "Коли нова структура виникає в результаті кінцевого збурення, флуктуація, що приводить до зміни режимів, не може відразу "здолати" початковий стан. Вона повинна спочатку стабілізуватися в деякій кінцевій області й лише потім пошириться й "заповнити" весь простір" [4; с. 170].

Саме випадіння на атрактор обумовлює подальший шлях системи, при цьому такий "вибір" може бути зроблений у якій завгодно частині системи і лише потім поширити свій вплив на інші. Тому певна загроза, обумовлена відкритим характером соціальної системи, зумовлюючи її нерівноважний стан, може призвести до "народження" нового порядку, що, серед іншого, може по-

сприяти формуванню "єдиного, уніфікованого праворозуміння" у відповідній спільноті, сформувати новий формат асиметрії між правом та неправом.

Ще більш цікавим, на нашу думку, питанням є форма та природа структур, які виникають під час розвитку правової дійсності. Іншими словами, це питання щодо того, чи може одна й та сама юридична норма, яка існує в той самий момент часу, являти собою і право, і неправу? У цьому контексті спробуємо вдатися до ще однієї аналогії з явищами світу природи.

Одним із найбільш загадкових явищ сучасної фізики є явище квантової суперпозиції, за якого найелементарніші частинки можуть перебувати в декількох станах одночасно, допоки сторонній спостерігач не отримає змогу безпосередньо визначити їхній стан. Наведений феномен зазвичай ілюструється уявним експериментом, який прийнято називати "котом Шредингера", за ім'ям його автора. За умовами такого експерименту жива тварина (кіт) поміщується до закритого простору, у якому протягом години із однаковою імовірністю може спрацювати або не спрацювати механізм, що смертельний для нього. Таким чином, допоки сторонньому спостерігачу не стане відомо, чи дійсно відбулась подія, здатна вбити kota, останній перебуває одночасно і в живому, і в мертвому стані. Таким чином, експеримент ілюструє, що невизначеність відносно подій локального рівня перетворюється на загальну невизначеність, не дозволяючи зробити висновок щодо дійсного стану явища.

Чи можна припустити, що в межах правової дійсності може спостерігатись явище суперпозиції юридичної норми, за якої вона, подібна до "кота Шредингера" опиняється у стані невизначеності аж до моменту, коли "сторонній спостерігач" зможе визначити параметри її існування, ширшими за сам факт такого існування? На нашу думку, відповідь на таке запитання позитивна, а наведена проблема досить часто актуалізується як у межах дискусій теоретиків, так і в суто практичній площині. Зокрема, А. Мірошніченко, аналізуючи питання статичного та динамічного тлумачення права, зазначає, що: "Під час найрізноманітніших дискусій з питань тлумачення положень законодавства запитання зазвичай ставиться так: який із варіантів тлумачення (якщо їх кілька) є "правильним"? Із такої постановки запитання випливає, що всі інші варіанти "неправильні". Якщо у правозастосовній практиці відбуваються зміни в розумінні певних положень законодавства, у правовій літературі це зазвичай пояснюють тим, що неправильну практику "виправили", замість "неправильного" розуміння положень закону почали застосовувати "правильне". Або навпаки: практика відступила від "правильного" тлумачення" [3]. Далі А. Мірошніченко звертає увагу на те, що: "За динамічного підходу вважається, що положення писаного права слід застосовувати в конкретних історичних умовах. Тому обрання різних варіантів тлумачення одного й того самого положення в різні періоди за динамічного тлумачення є явищем нормальним і не передбачає оголошення попереднього тлумачення "неправильним". Таким чином, одне положення закону може мати декілька "правильних" тлумачень, що використовуються в різні періоди" [3].

Наведена думка, у частині можливості існування стану, у якому та ж юридична норма може перебувати одночасно в декількох станах, може бути проілюстрована на відомостях щодо процесу ухвалення Рішення Конституційного Суду України щодо подання Верховно-

го Суду України від 6 жовтня 2016 р. відносно норм закону 1402 (судова реформа 2016 р.) [8]. Як зазначає суддя Конституційного Суду України І. Сліденко (був суддею доповідачем в зазначеній справі), коментуючи процес ухвалення Рішення: "Декілька проектів було підготовлено попереднім суддею-доповідачем. Мною було підготовлено два проекти, окрім того, був ще альтернативний проект, розроблений суддею КСУ Сергієм Головатим. Останні два проекти були повністю взаємовиключними. Перший проект передбачав визнання всієї реформи 2016 року неконституційною, включно зі створенням нового Верховного Суду. Другий – повне визнання судової реформи такою, що відповідає Конституції. І там, і там були своя логіка і аргументи" [9]. При цьому звертає на себе увагу той факт, що процес пошуку дійсного змісту відповідних правових норм, що власне передбачає процес їх тлумачення, відчував на собі вирішальний вплив сторонніх обставин, які прямо не можуть бути пов'язані, із правовою матерією. Так, цитований вище суддя, аналізуючи такі обставини, зазначає, що: "Більш менш безболісно проблеми, поставлені в поданні ВСУ, могли бути вирішені для судової системи лише до листопада 2017 р. Потім так звана судова реформа 2016 р. поступово почала набирати обертів: запрацював новий Верховний Суд, почалося масове кваліфікаційне оцінювання суддів тощо. Після цього, я тут буду відвертий, будь-які різкі рухи, наприклад визнання неконституційним створення нового Верховного Суду, були фактично неможливі. Це б призвело до повного колапсу судової системи України..." [9].

Таким чином, можна припустити, що саме настання певного моменту в часі, обумовленого зазначеними суспільно-політичними та, можливо, організаційними факторами в діяльності державного механізму й обумовило вибір варіанта розуміння ряду юридичних норм, які, зрештою, були покладені в основу судового рішення. Отже, доходимо висновку, згідно з яким відповідні юридичні приписи, проаналізовані самі по собі, без їхнього поміщення в конкретний соціально-історичний контекст, який має певні визначені характеристики, можна було б оцінити як корисні для суспільства або ж навпаки, як спроможні призвести до "правового колапсу" лише з певним ступенем імовірності. Тобто в окремих випадках юридична норма, як і "кіт Шредингера", перебуває у своєрідній суперпозиції – дізнатися, у якому стані вона перебуває, є вона проявом права чи неправа можливо лише за розуміння певної сукупності існуючих "навколо" цієї норми умов.

Випадки, якими можна проілюструвати описану ситуацію не поодинокі. У контексті практики Конституційного Суду України можна також згадати і Рішення від 22.09.2005 N 5-рп/2005 [7], яким, зокрема, визнані неконституційними положення п. 6 розд. X "Перехідні положення" Земельного кодексу України, а як підстава визнання норми неконституційною використано твердження про "відсутність відповідного законодавчого, організаційного та фінансового забезпечення". Таким чином, констатовано, що за інших фактичних обставин мала б місце відповідність Конституції України досліджуваної норми закону. В.А. Бачинін зауважує, що найбільш небезпечним серед іншого неправу стає в тому середовищі, де функції правового механізму стають дисфункціями, а закони перестають відповідати критеріям справедливості, поняття законності, гуманності та справедливості стають юридичними фікціями [1; с. 14].

З огляду на вищенаведені приклади, можемо уявити, що існує й інша ситуація, коли окремі норми права

перебувають у стані суперпозиції і їхнє поміщення в конкретний соціальний контекст може "пересунути" їх як у бік права, так і в бік неправа. За "нормальних" умов, приналежність норм, які гарантують приватну власність і, наприклад, захищають недоторканність домоволодіння, до "права" не викликає сумнівів. Проте водночас і вони містять певний елемент невизначеності, оскільки в умовах крайньої необхідності не можуть бути застосовані до особи, що посягнула на такі соціальні цінності, усуваючи більшу шкоду, наприклад, рятуючи життя, та мати наслідком покладення на неї заходів юридичної відповідальності.

ВИСНОВКИ. Таким чином, застосування підходу, відповідно до якого розмежування права і неправа в контексті конкретних юридичних приписів має відносний характер, дозволяє інакше поглянути на ряд проблемних питань, зокрема таких, як розмежування правового та не правового законів, динамічного тлумачення тощо. Використання засад, які пропонує синергетична картина світу, передусім характеристики правової дійсності як нерівноважної системи, існування якої пов'язано із флуктуаціями, що можуть здійснити вирішальний вплив на її майбутні стани, є одним із перспективних напрямів дослідження проблеми співвідношення правового та не правового.

Список використаних джерел

1. Бачинин В.А. Неправо (негативное право) как категория и социальная реальность // Государство и право, 2001. № 5. С. 14–20.
2. Бевзенко Л. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. Киев: Ин-т социологии НАН Украины, 2002. 437 с.
3. Мірошніченко А. Статичне та динамічне тлумачення права // Право і громадянське суспільство, 2012. Вип. 1. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/87-statychne-ta-dynamichne-tlumachennia-prava-miroshnychenko-a-m> (дата звернення 07.10.2022).
4. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой; пер. с англ. И. Пригожин, И. Стенгерс. Москва: Едиториал УРСС, 2003. 312 с.
5. Рабінович П. Правовість антропо-соціальних явищ: філософські засади ідентифікації // Філософія права і загальна теорія права, 2019. Вип. 1. URL: <https://www.publchne-pravo.com.ua/files/33/pdf/pp-2019-33-19.pdf> (дата звернення: 07.10.2022).
6. Рабінович П. М. Філософія права: деякі наукознавчі аспекти // Вісн. Академії правових наук України, 1997. № 1(8). С. 36–46.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі № 5-пн/2005 від 22.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05> (дата звернення 07.10.2022).

8. Рішення Конституційного Суду України у справі № 2-п/2020 від 18.02.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-20#Text> (дата звернення 07.10.2022).

9. Суддя КСУ Ігор Сліденко: проблему суддів ВСУ може вирішити тільки Верховна Рада. URL: <http://www.ccu.gov.ua/publikaciya/intervyyu-suddi-ksu-igorya-slidenka-shchotyzhnevyku-sudovo-yurydychna-gazeta-04032020> (дата звернення 07.10.2021).

References

1. Bachinin, V. (2001) Nepravo (negativnoe pravo) kak kategoriya i social'naya realnost [Negative law as a category and social reality]. Gosudarstvo i pravo [State and law], 5, 14-20 (in Russian).
2. Bevzenko, V. (2002) Socialnaya samoorganizaciya. Sinergeticheskaya paradigma: vozmozhnosti socialnih interpretacii [Social self-organization. Synergetic paradigm: opportunities social interpretations]. Kiev, 437 (in Russian).
3. Miroshnichenko, A. (2012) Statichne i dinamichne tлумachennya prava. [Static and dynamic interpretation of law] Pravo i gromadyanske suspilstvo. [Law and civil society]. <http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/87-statychne-ta-dynamichne-tlumachennia-prava-miroshnychenko-a-m> (in Ukrainian).
4. Prigozhin, I., Stengers, I. (2003) Poryadok iz khaosa. Novyi dialog cheloveka s prirodoi [Order out of chaos. A new dialogue between man and nature], 312 (in Russian).
5. Rabinovich, P. (2019) Pravovist' antro-po-social'nykh yavistch: filosofski zasadi identifikacii [The legality of anthropo-social phenomena: philosophical principles of identification]. "Filosofiya prava i zagal'na teotia prava [Philosophy and theory of law] URL: <https://www.publchne-pravo.com.ua/files/33/pdf/pp-2019-33-19.pdf> (in Ukrainian).
6. Rabinovich, P. (1997) Filosofiya prava: deyaki naukoznachni aspect [Philosophy of Law: Some Aspects of Science] "Visnik akademii pravovikh nauk [Bulletin of the Academy of Legal Sciences Of Ukraine], 1(8), 36-46 (in Ukrainian).
7. Rishennya Konstituciinogo Sudu Ukraini № 5-pn/2005, 22.09.2005 [Decision of Constitutional Court of Ukraine № 5-pn/2005] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05> (in Ukrainian).
8. Rishennya Konstituciinogo Sudu Ukraini № 2-p/2020, 18.02.2020 [Decision of Constitutional Court of Ukraine 2-p/2020] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-20#Text> (in Ukrainian).
9. Suddya KSU Ihor Slidenko: problem suddiv VSU mozhe virishity tilki Verkhovna Rada [Only Verkhovna Rada can resolve problem of Supreme court] URL: <http://www.ccu.gov.ua/publikaciya/intervyyu-suddi-ksu-igorya-slidenka-shchotyzhnevyku-sudovo-yurydychna-gazeta-04032020/> (in Ukrainian).

Received: 05.10.22

Revised: 13.10.22

Accepted: 31.10.22

G. Dubov, PhD (Law), Assoc. Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LAW AND NON-LAW IN THE CONTEXT OF A DISEQUILIBRIUM OF LEGAL REALITY

Among the key issues that have emerged when one tries to distinguish non-legal phenomena among the other phenomena of reality is the matter of finding a generally accepted standard, which, in fact, is denied by a non-law. Therefore, in this connection the non-law reality can be identified precisely by searching for a legal reality as its direct antipode. It is noted in the paper that in the framework of legal reality, there is a situation when the asymmetry of law and non-law is deemed to be a necessary condition for the existence of the public order "Universe". Moreover, the difference between these antipodes is often quite obscure. The situation described can be viewed from the perspective of a synergetic picture of the world, according to which society is a special type of non-equilibrium system. Its stability is ensured by the artificial mediation of external (with the natural conditions) and internal relations. Viewed from this angle, due to the open nature of the social system a certain threat can lead to the emergence of a qualitatively new order. This, in turn, can significantly affect the changes in legal consciousness of the relevant community, inter alia form a new format of asymmetries between law and non-law. In connection with the legal reality, there may be a phenomenon of legal norm superposition. The latter means an existence of a state of uncertainty in the legal norm implementation, notably when there is a situation when an outside observer can determine the "parameters" of the legal norm existence. The author therefore concludes that in some cases a legal norm can be positioned in some kind of a superposition. That is, to find out in what condition the legal norm is, whether it is a manifestation of law or non-law, is possible only by understanding a certain set of conditions that take place within this norm. Also, the author reaches a conclusion that the application of the approach according to which the differentiation of law and non-law in the context of specific legal requirements is relative enough. Consequently, such an approach enables legal thinkers to change the angle of a number of problematic issues. In particular, one such example is the delineation between acts that are subordinate or not to the spirit of the law or the specifics peculiar for dynamic interpretation.

Keywords: law, non-law, legal consciousness, legal asymmetry, legal superposition.